

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Azərbaycan Universiteti (AU)

Fakültə: Humanitar Fənlər

Kafedra: Mülki müdafiə

İxtisas: Xarici(inglis) dili müəllimliyi

Qrup: 112-102

Fənn: Tibbi biliklərin əsasları

Mövzu: İstinad–hərəkət aparatı və onun xəstəlikləri

ESSE

Müəllim: Təranə Mövsüмова

Tələbə:

BAKI 2012

Plan:

1.İstinad –hərəkət aparatı.

2.Skelet əzələləri və onların funksiyaları.

3.İstinad-hərəkət aparatının xəstəlikləri.

İstinad-hərəkət aparatına sümüklər ,onların birləşmələri, bu birləşmələrdə hərəkət törədən skelet əzələləri və başqa yerləşən visseral əzələlərin bir qismi aiddir.Hərəkət, istinad və qoruyucu funksiyalarla yanaşı, dayaq-hərəkət aparatı yerin cazibə qüvvəsindən asılı olaraq məkanda insanın vəziyyətinə təsir edir.Sümük və birləşmələr dayaq-hərəkət aparatının passiv.əzələlər isə aktiv hissəsini təşkil edir.

İnsan skeleti –*skeleton* (yun.qurudulmuş deməkdir), yaşlılarda 200-dən bir qədər çox sümük və onların birləşmələrindən təşkil olunmuşdur.Bunlardan 34-ü tək,yerdə qalanı cüt sümüklərdir.Skeletin ümumi çəkisi bədən ağırlığının 15%-ni təşkil edir və kişilərdə 9.5-10.0kq,qadınlarda isə 6.5-7.5 kq bərabərdir.Yenidoğulmuşlarda və uşaqlarda skeleti təşkil edən sümüklərin sayı çoxdur.

İnsan skeleti orqanizmin quruluşuna uyğun olaraq kəllə,gövdə,yuxarı ətraf və aşağı ətrafdan ibarətdir.Kəllə.onurğa sütunu və döş qəfəsinin skeleti ox skelet,yuxarı və aşağı ətraf sümüklərinin skeleti isə əlavə skelet adlanır.

Hər bir sümük müəyyən inkişafa,quruluşa ,formaya və funksiyaya malikdir.Sümüklər xaricdən sümüküstülyü ilə örtülmüşdür.Onların daxilində sümük iliği yerləşir.Sümüklərin üzərində yerləşən oynaq səthləri isə oynaq qiğırdağı ilə örtülmüşdür.

Sümüyün kimyəvi tərkibi və fiziki xassəsi. Sümüklərin elastikliyi onun tərkibində olan üzvi, sərtliyi isə qeyri-üzvi maddələrdən asılıdır.

Sümüyün tərkibindəki üzvi maddələri çıxarmaq üçün sümüyü yandırmaq, qeyri-üzvi birləşmələri – duzları çıxarmaq üçün onu bir sutka ərzində 10% -li HCl məhlulunda saxlamaq kifayətdir. Bu zaman mineral maddələr həll olunduğundan sümük o qədər elastikləşir ki, hətta onu spiral şəklində əymək olur. Üzvi maddələr sümüyə elastiklik, qeyri-üzvi maddələr isə sərtlik verir.

Sümüklərin quruluşu. Sümüklərin əksəriyyəti xaricdən sərt, daxildən süngər maddədən təşkil olunmuşdur. Sümüklər ölçülərinə və formalarına görə müxtəlif olur. Bazu, said, bud, baldır sümükləri uzun; əldarağı, ayaqdarağı, falanqlar qısa; döş, qabırğalar, kəllə qapağı, kürək və çanaq sümükləri yastı olurlar.

Sümüklərin böyüməsi. Sümüklərin həm eninə, həm də uzununa böyüməsi 22 – 25 yaşa qədər davam edir. Sümüklərin eninə böyüməsinə səbəb onun üzərini örtən sümüküstülyünün daxili tərəfindəki hüceyrələrin bölünüb çoxalmasıdır. Sümük toxumasının

struktur vahidi osteon hesab edilir. Sümüklərin eninə böyüməsi yaşlı insanlarda daim davam edir.

Sümük birləşmələri. İnsanın skeletini təşkil edən kəllə alt çənədən başqa, sümüklər bir-birilə hərəkətsiz, qabırğalar, döş sümüyü, fəqərələrin bir-birilə qığırdaq vasitəsilə birləşməsi yarımhərəkətli, ətrafların oynaq vasitəsilə birləşməsi hərəkətli birləşmələr əmələ gətirir.

Hərəkətli sümük birləşmələrinə oynaq deyilir. Məsələn, bud-çanaq, diz, dirsək oynaq. Hər bir oynaqda birləşən sümüklərin birində oynaq çuxuru, digərində isə formaca ona uyğun gələn oynaq başı olur. Oynaq başı oynaq çuxuruna girir. Oynaq çuxuru və oynaq başının üzəri parlaq və hamar qığırdaq qatı ilə örtülür. Bu da oynaqda hərəkət zamanı oynaq başının oynaq çuxurunda asanlıqla sürüşməsinə kömək edir.

Oynağı əmələ gətirən sümüklər çox möhkəm bağlarla birləşmişdir. Oynağın üzərini oynaq kisəsi örtür. Onun içərisində oynaq mayesi olur. Həmin maye oynaqda hərəkət zamanı sürtünməni azaldaraq oynaq başının oynaq çuxurunda sürüşməsinə şərait yaradır.

İnsan skeletində üç hissə ayırılmalıdır: başın, gövdənin, ətrafların və onların qurşaqları.

Kəllənin beyin şöbəsinə 8 sümük daxildir. Bura 2 cüt təpə və gicgah sümükləri, 4 ədəd alın, ənsə, xəlbir, paz sümükləri aiddir. Kəllənin üz şöbəsi 15 sümükdən ibarətdir. Bura 6 cüt üst çənə, almacıq, burun, göz yaşı, damaq sümükləri, aşağı burun balıq qulağı, 3 ədəd tək sümük, alt çənə, xış sümüyü, dilaltı sümüklər aiddir. Alt çənə sümüyü kəllənin yeganə hərəkətli sümüyüdür. Hər iki çənədə yuvalar vardır ki, burada dişlərin kökləri yerləşir.

Gövdə skeleti. Gövdənin skeleti – onurğa, qabırğalar və döş sümüyündən ibarət olub döş qəfəsini əmələ gətirir.

Gövdənin skeleti onurğa sütunu, döş və ya köks qəfəsindən təşkil olunub. Onurğa sütunu 33 – 34 fəqərə və 5 şöbədən əmələ gəlib. Bura 7 ədəd boyun, 12 ədəd döş, 5 ədəd bel, 5 ədəd oma, 4 – 5 ədəd büzdüm fəqərələri daxildir.

Fəqərələr bir-biri üzərində yerləşib, onurğa kanalını əmələ gətirirlər. Boyun və bel şöbələrində əyrilər ona doğru, döş və oma şöbələrində isə əyrilik arxaya doğru olur. Bunlar normal və patoloji ola bilər.

Onurğada olan əyriliklər onurğaya elastiklik verir və gövdənin müvazinətini təmin edir.

Onurğanın içərisində - onurğa kanalında onurğa beyni yerləşir.

Qabırğalar və döş sümüyü. İnsanda 12 cüt qabırğa vardır. Bunlardan 7 cütü həqiqi qabırğalar adlanıb, arxadan fəqərələrlə, öndən isə döş sümüyü ilə birləşir. 3 cütü – 8, 9, 10-cu cütlər döş sümüyü ilə birləşmir, yalnız qığırdaqda bir-biri ilə əlaqələnir. Bunlara isə yalançı qabırğalar deyilir. Nəhayət ki, sonuncu onuncu 11 – 12-ci cüt nə döş sümüyü, nə də qabırğalar birləşmir, bunlar sərbəst və çoxhərəkətli olurlar. Hər döş fəqərəsinə bədəmizdəki 12 cüt qabırğadan bir cütü birləşmişdir. Döş sümüyü hərəkətsiz olur və döş qəfəsinin ön hissəsini tutur.

Ətrafların skeleti. Ətrafların skeleti yuxarı və aşağı ətrafların skeletinə ayrılır. Aşağı ətrafların skeleti qurşaq və sərbəst ətrafların skeletindən ibarətdir. Yuxarı ətrafların skeletinin çiyin qurşağı kürək və körpücük sümüklərindən təşkil olunmuşdur.

Yuxarı ətrafın sərbəst hissəsini bazu, əlvan mil və dirsək sümüyü və pəcədə olan 8 bilək, 5 əldarağı və 14 barmaq falanqaları sümükləri təşkil edir. Çanaq sümüklərinin hər birinin oynaq çuxuruna bud sümüyünün girdə başı daxil olur.

Aşağı ətrafın sərbəst hissəsi bud, diz qapağı, baldır, qamış, incik və ayaq sümüklərindən ibarətdir. Ayaq skeleti 7 ədəd ayaqdaraq arxası, 5 ədəd ayaqdaraq sümüklərindən və 14 ədəd falanqa sümüklərindən ibarətdir.

Bəzən ehtiyatsız hərəkət etdikdə sümükləri oynaqda birləşdirən bağlar və əzələlər gərilir. Oynağın ətrafı şişir, bəzən də həmin nahiyəyə qan sızır. Az sonra şiddətli ağrılar baş verir. Bu cür zədələnməyə burxulma deyilir.

Zədələnmiş şəxsə ilk yardım etmək üçün zədələnmiş

Bəzən kəskin, yöndəmsiz hərəkət etdikdə oynaq başı oynaq çuxurundan çıxır ki, buna çıxıq deyilir. Çıxıqlar zamanı burxulmada olduğu kimi ilk yardım göstərmək və dərhal həkimə müraciət etmək lazımdır.

Bərk əzilmələr, bəzi yaralanmalar, eləcə də yığılıqda sümüklər bir və ya bir neçə yerdən sına bilər. Bu o zaman olur ki, sümüyə kənardan təsir edən qüvvənin istiqaməti sümük atmalarının istiqamətinə uyğun gəlir. Əksər hallarda uzun sümüklər daha tez sınırlar. Bu sınıqlar qapalı və açıq ola bilər.

Sümüyün sınımasından şübhələndikdə ilk yardım məqsədilə zədələnmiş hissənin tamamilə hərəkətsiz bir halda qalmasını təmin etmək lazımdır. Bunun üçün hadisə yerində xüsusi şinalar olmadığından müvəqqəti taxta parçasından və ya bərk karton zolaqlarından istifadə etmək olar.

Həmin taxta parçasının sınıq yerini sıxıması üçün onun altına yumşaq bir şey qoymaq lazımdır. Sonra enli bint, dəsmal, burun yaylığı ilə möhkəm sarımaq lazımdır.

İstifadə olunan taxta parçası nəinki zədələnmiş nahiyəni, həm də hər iki qonşu şöbəni tutmalıdır. Belə olduqda sümük hissələri yerindən oynamır. Açıq sınıqlarda ilk yardım zamanı yaraya təmiz sarğı qoymaq, qanaxmanı dayandırmaq lazımdır. Sümüklərin sınımasından şübhələndikdə zədələnmiş şəxsi təcili xəstəxanaya çatdırmaq lazımdır. Sınıqlar zamanı vaxtında ilk yardım göstərilmədikdə və həkimə müraciət edilmədikdə, sümük düzgün bitişmir və nəticədə həmin şəxs ömrü boyu şikəst qala bilər.

Skeletin düzgün formalaşması əzələlərin inkişafı ilə əlaqədardır.

Fiziki əmək, bədən tərbiyyəsi və idmanla müntəzəm məşğul olanların bədən əzələləri daha çox inkişaf edir. Belə adamlar çevik, güclü, dözümlü, əməyə qabil, dəqiq hərəkətli olurlar.

Fiziki əmək nəinki əzələlərin inkişafına, həm də digər üzvlərin və sistemlərin fəaliyyətinə müsbət təsir göstərir.

Ona görə də əmək və idman oyunları ilə qaydasında məşğul olmaq məsləhətdir. Çünki lazımi fiziki hazırlıq olmadan uzun müddət müxtəlif növ idman oyunları ilə məşğul olmaq, habelə uzun məsafələrə qaçmaq hələ uyğunlaşmamış orqanizmə zərər yetirə bilər.



Vətərələr bir-birilə birləşdirici toxuma vasitəsilə birləşmiş vətər liflərindən təşkil olunmuşdur.

Ədəbiyyat:

1.V.B.Şadlinski”İnsan anatomiyası”Bakı-2007

2.Ş.Q.Vəliyev”İnsan anatomiyası və fiziologiyası”Bakı-2001

3.S.C.Əliyev”Tibbi biliklərin əsasları”Bakı-2004